

Bodor Béla

AZ AKARAT LABIRINTUSA

Fejezet az „Abu-Hámid labirintusai” című regényből

*„Allah, aki megteremtette az eget és a földet,
megöntözi gyümölcszeit, hogy táplálékot legyen,
és hajókat rendel a szolgálatokra, hogy neki tetsző
ügyekben járva sebesen szeljék a tengereket.”*

(KORÁN, 14. SZÚRA, 32. AJA)

Abu-Hámid aludt, méghozzá mélyen és jóízűen, ami nem volt gyakori az ő korában. Aludt és álmodott, vagy inkább álmot látott, mert ez az álom nem események láncolatából állt, hanem egyetlen látomásként jelent meg, melyet mindazonáltal nem látott be egészében, s így nem mozdulatlan megfigyelőként szemlélte, ahogyan az álmokban történni szokott, hanem éppen ő mozgott benne, szállt, pörgött, közeledett és hátrált az álomporfelhő kristályegészében, és minden erejével azon igyekezett, hogy fogyatékos szemével és elméjével átláthassa álma – hiszen tudta, hogy álmot lát – igencsak kurtára szabott idejében azt a tökéletes rendet és minden irányban megmutató szimmetriát, melyet a hét égi és hét földi szféra, a hét kristály-mennybolt és a hét földi útvesztő mutatott.

Az égbolt hét szférája tükörgömb-héjazatként borult egymásra, és úgy lehetett átlépni az egyikből a másikba, hogy az ember addig járta az egyiket, míg sokrétű szimmetriájának rendszere egyszerre feltárult a szeme előtt, vagy inkább elméjébe íródott, és maga a szerkezet mutatkozott egyszer csak átjárónak, afféle folyosónak a következő égi szféra felé. Ebben a tekintetben az égi övezetek egyszerűbbek voltak a földieknél. Az égi szférákat is emberi lények lakták, de nem olyan lógó hasú, veritéktől büzlő, torzonborz figurák, amilyenek földi életükben voltak, bármennyit tisztálkodtak, nyíratkoztak, fésülködtek és kenekedtek illatos olajokkal; nem, az égi régiókat csak egy-egy lebegő csepp, szálldosó hópehely vagy ingó láng, esetleg pattogó szikra formájában járták az üdvözültek. Nem voltak ott patakok, gyümölcsök, fekvőhelyek, sem nagy szemű hurik; ugyanakkor azt is érezte az öreg, hogy a KORÁN-ban olvasható, erről szóló ígéretek a legteljesebb mértékben helytállóak, csupán arról van szó, hogy a kinyilatkoztatásnak azokat a metaforákat kellett használnia, melyeket prófétája és hallgatói legalább valamelyest megérthetnek. Ezzel együtt az az érzés támadt a Bölcsek Bölcsében, hogy a Dzsahanna lélekemésztő tüze és gyötrelme sem más, mint efféle hasonlat; a kárhozottak lelke egyszerűen ezeknek a szféráknak a túloldalán lebeg, ugyanilyen szikra, láng vagy csepp alakjában, és látszólag ugyanilyen céltalanul, csupán annyi a különbség, hogy míg ezek itt annak boldogító tudatában lebegnek, hogy megérkeztek oda, a nyugalomnak abba a végső állapotába, melyből nem ragadhatja ki őket többé soha semmilyen erő, addig azok ott azzal a rémületes gondolattal telnek el minden pillanatban, hogy megérkeztek a tétlenségnek abba a végső állapotába, melyből nem ragadhatja ki őket többé soha semmilyen erő. A Dzsahanna nem külső dolog, hanem

olyasmi, ami kezdettől bennünk van, amit magunkban hordunk életünkben és a végítélet után, a világ végezetéig.

Nana! – intette magát álmában a granadai, és mielőtt Allah – áldassék és dicsértessek! – kinyilatkoztatását, jóllehet öntudatlanul, tovább káromolta volna, zuhanórepülésbe fordult. Sorra átlépte az égi szférák átjáróit, és a föld felé irányította figyelmét. Csakhogy ezt a világot még inkább zavarba ejtőnek találta. A földön teljes összesség uralkodik. Ezt eddig is tudta. Most azonban, ahogy álma magasságából tekintett végig ezen az eszehagyott rohangáláson, egyszerre megpillantotta ugyanazt a roppant bonyolult kristály-szimmetriát, amit az égi szférák rendszerében ismert meg. A földi élet szférái azonban nem héjakként borultak egymásra, hanem megannyi útvesztőként hatolt át mindegyik mindegyiken, és ezek a labirintusok egyik kanyarulatukkal a világrészeket behálózó utakon tekeregtek, aztán egy ember emlékezetében folytatódtak, továbbvezettek egy város épületeiben, hol a járdákon, hol oldalukra fordulva a falakon, eltűntek egy falrepedésben, és abban a módban bukkantak elő, ahogyan egy falu asszonyai és lányai az ujjai közé csippentik a fátyol sarkát. Aztán végképp szem elől tévesztette szerkezetüket. A földi szférák túlságosan bonyolultnak tetszettek még álmanak mindentudó súlytalanságában is. Az utolsó állomás, ahol sikerült megállítania saját száguldását az útvesztőkön át, a saját keze, két egymás mellé illesztett tenyere volt. Saját gyermeki tenyere, ahogy annyszor nézegette kisfiú korában. Erre ébredt fel. Amikor kinyitotta a szemét, már ült a fekhelyén, lábát összekulcsolva, és összeillesztett kezét bámulta, egészen közel emelve az arca elé. De ez a két kéz már öreg kéz volt. Egy öreg ember keze, melyen bőrkeményedések, beforrt sebek, bütykök és repedések szabdalták és roncsolták az gyakor volt gyermektenyér úthálózatát.

Be kellett hunynia a szemét, ha a gyermekkori – az igazi – kezét akarta látni. Kikecmergett fekvőhelyéről, keresett egy darab tiszta pergament, és emlékezetből, amíg még álma élességével látja maga előtt, lerajzolta gyermektenyerének főbb vonalait és azt, amit akkoriban felismert ezekben a vonalakban.*

Aztán, ha már felébredt, és a kalamot is bemártotta, folytatta az írást a rajz alatt.

Apám háza Granadában a kereskedők utcájában állt, jóllehet családunk nem tartozott egyik kalmárdinasztiához sem. A ház egykori tulajdonosa azonban keletre költözött, nagyapámnak pedig számos gyermeke született, s így nagyobb házra volt szüksége. Többféle vállalkozásba kezdett egyidejűleg, és elképzeléseinek ez a rengeteg, viszonylag kisebb helyiségből álló épület tökéletesen megfelelt.

Apám, mint fivérei közül a legidősebb, már fiatalon kézbe vette apja vagyonának kezelését. Ennek a története pedig a következő:

Nagyapámnak jelentős birtokai voltak, melyeken igen jó minőségű gabonát, gyümölcsöket, zöldségeket és egyebet termelt, jelképes mennyiségben még mirtuszt és datolyát is, hogy mindhárom dolog a keze ügyében legyen, amivel Allah – áldassék és di-

* „A földi világ hét szférára történő felosztásának – jegyzi meg az álom leírása kapcsán Otmar Alekszejevics Hanboltov, a Szovjet Távol-Keletről származó orientalista, amikor az 1980-as években a szöveget sajtó alá rendezi – akad ugyan nyoma a moszlim hagyományban, de a szorosán vett teológiai irodalom ezt a koncepciót nem fejti ki. Ugyanakkor szinte magától értetődően logikus gondolat, ha ismerjük az iszlám művészet, főként a képzőművészet vonzódását az összetett, horizontális és vertikális szimmetriák iránt. Ennek evidens példája a kert, melyben a jobb és bal oldal pontos tükröképe egymásnak, és mindez még egyszer tükröződik a központi tengely mentén elhelyezett mesterséges tóban, medencében.”

csértessék! – megvizgasztalta Ádámot, miután méltatlannak találta arra, hogy a Paradicsomban élhessen. Termékeit azonban szerette volna nagyobb haszonnal eladni, mint amennyit ott „a Vizek Végén”, Andalúziában kaphatott érték. Bevételei ugyanis nem voltak elegendők ahhoz, hogy vágyainak megfelelően gondoskodhasson gyermekeiről, és a nagyobb házat is fenntarthassa. Elhatározta tehát, hogy hajót vásárol és kereskedni fog. A hajósgazdáknak azonban akkortájt nem akaródzott eladniuk egyetlen valamirevaló hajót sem, ezért úgy döntött, hogy tartalékainak felhasználásával újat építtet. Ez a döntés pedig csaknem végzetessé vált családunk életében. A hajóépítő mester gyakori vendég lett házunkban, ilyenkor rajzokat teregettek szét a férfiszoba szőnyegén, olyan szavakat hajtogattak, amelyeket senki sem értett, a háremben késő estig a feje tetején állt minden, és a mester minden alkalommal újabb és újabb zacskó pénzzel távozott. Nagyapám boldogsága nem ismert határt, amikor egy ízben ez a naszrani egy igen csinos, színes képpel állított be, mely a készülő hajót ábrázolta ismeretlen kikötő előtt, dagadó vitorlával, fodros tajtékot csapó evezőkkel. Asszonyai és rabnői pedig, hogy a kedvében járjanak, mrimájukra kék selymet feszítettek, arra a hajó képét hímezték, és faradszóját varrtak az anyagból. Az aratási ünnep napjaiban mindannyiuk hátán, kisebb vagy nagyobb méretben, ez a hajó díszelgett.

Miután nagyapám – igen sietősen és kissé talán áron alul – megszabadult a terméstől, a bevételt bőrrerszényben a nyakába akasztotta, majd legidősebb fiával, az én későbbi apámmal, aki serkenő bajszú fiatalember volt, továbbá legkedvesebb rabnőjével, néhány kísérővel és egyik fivérével ösvérre szállt, hogy elutazzon és szemügyre vegye az épülő hajót. Ami ott történt, azt apám elbeszéléséből tudom.

– A saytanpofájú káfir széles mosollyal, hajlongva fogadott bennünket – mesélte számtalanszor, de mindig indulattól elcsukló hangon. – Apámtól családja hogyléte fölül érdeklődött, arcomat csipkedte, ocsmányul célozgatott kiütköző szörzetemre és nemi éresemre, majd gyorsan áttért a pénz kérdésére. Elhűlve láttam, hogy apám leakasztja a nyakából a pénzeszacskót, benne a teljes az évi bevételünkkel. Mielőtt átadhatta volna, közéjük álltam, és javasoltam, hogy nézzük meg a hajót. A jókedvnek persze rögvest vége szakadt, és a mester arról kezdett beszélni, hogy a munka előrehaladottságát szakértelem híján aligha tudjuk megítélni, de nem ellenkezett.

– Sohasem fogom elfelejteni – emlékezett apám –, ahogy kiértünk a sziklába vágott keskeny hágóból, és elénk tárult a tengerpart, messze a távolban a csaknem teljesen kihalt kikötő, fölötte a teraszosan kialakított hegyoldalon a „város”, néhány viskó, egy nagyobb épület körül, amely alighanem tömegszállás lehetett. Alattunk, a mélyben egy folyócska ömlött a tengerbe, torkolatánál valami állványfélén, mintha a döglött Bahmut lett volna, hatalmas csontváz fehérlett. A hosszú, megcsavarodott gerincből bordák meredtek kusza összevisszaságban. Beletelt egy percbre, mire rádöbrentünk, hogy ez a hajó. Mellette néhány ember foglalatoskodott, egy derékvastagságú fatörzs kergét fejtették hosszú, egyenes élű szekercékkel.

– Meglehet, hogy a hitetlen nem volt gazember, és csakugyan úgy volt, ahogyan buzgón magyarázta apámnak – mondta apám –, hogy a gerendákat a gerinchez és a bordákhoz messze tájakra kellett ideszállítani, mert Andalúziában ehhez való anyagokat beszerezni lehetetlen, és hogy a hajó vázának megmunkálása és összeállítása rendkívüli gondosságot és szakértelmet igényel, valamint tengernyi időt, hiszen az illesztésre fogott anyag formálódását siettetni nem lehet, mert könnyen belátható, hogy elég egy rossz mozdulat, a fa máris elpattan, és a sietség hetekig tartó késedelemhez vezet; mondom – mondta apám –, lehet, hogy mindez igaz volt. De az én szemem előtt egé-

szen más kép jelent meg, a legkevésbé sem az, amit a szél miatt egy szikla mögé húzódva haikját rendezgető rabnő hátán, mintha a saytan gúnyolódna velem, a finom hímzésű faradzsján kivillanni láttam. Úgy tűnt – mondta apám –, mintha maga a feneketlen gonoszágú Iblisz épülne a mélyben, mintha a napfényben fehérülő homokon még vakítóbban virító váz a saytanok saytanjának csontváza lenne, melyre valami sötét afrikai varázsló praktikái folytán rövidesen hús, erek, izmok, inak kerülnek, majd mindezt beburkolja a szurokkal összefőzött bőr, és ami a legpokolibb, hogy mindez előbb a mi aranyainkból kotyvasztódik valami förtelmes üstben, aztán az aranyaink mellé kerülnek (igencsak megcsappant) raktári készleteink, birtokaink, értékeink, házunk és végül mi magunk, gyermekeinkkel és gyermekeink gyermekeivel egyetemben, akik nemcsak tönkremegyünk és meghalunk, de még halálunk után is ezt a gnóm szörnyeteget szolgáljuk majd, az idők végezetéig és azon is túl, amíg a világ világ.

– Különös módon – mondta apám – arra lettem figyelmes, hogy apám fivére, tehát a bácsikám, természetellenesen kitágult szemmel mered rám, hol az arcomra, hol a kezemre. Magam is lenéztem tehát, és azt láttam, hogy a kezem valahogy a maga akaratából húzza ki hüvelyéből hullámos élű, másfél araszos pengéjű törömet. Biztosan nem én cselekedtem magammal, és nem én beszéltem, amikor megszólaltam. Apám addigra már nyújtotta a hajóépítőnek a pénzzel teli bőrzacskót, az nyúlt is érte, de nem érthette el, mert fegyverem hegye megvillant az arca előtt. Ettől meghökölt, a durván faragott sziklafalnak hátrált, annak a kiszögelléseit markolászta.

– Felismertelek, Iblisz szolgálja – mondtam neki elvékonyodott hangon (mondta apám) –, elárultad magad a mohóságoddal.

– Szólj rá, uram! – kiáltott apámnak a hitetlen. – Parancsold meg, hogy tegye el a fegyvert, és kérjen bocsánatot!

Apám a pillanatnyi dermedtségéből magához térve hozzám lépett, és meg akarta fogni a karomat. De megráztam a vállam, és felé fordítottam a törő hegyét.

– Bácsikám – szoltam a lehetőségekhez képest természetes hanghordozással –, kísérje apámat az állatokhoz.

Apám megmerevedett a döbbenettől (mondta apám, és ekkor már századszor is könny szökött a szemébe), én pedig kinyújtottam a kezem, kivettem a markából az erszényt, és a nyakamba akasztottam. A hitetlen megpróbálta kihasználni a pillanatot, hogy rám vesse magát, de addigra már bácsikám is a melléne szegezte a khandzsárját. – Gyere – mondta apámnak –, az lesz a legjobb, ha azt tesszük, amit a fiad mond.

A hajóépítő sarkon fordult, futni kezdett a sólyákon álló váz és a mellette lézengő emberek felé. – Segítség! Rablók! – ordította, de senki sem mozdult, hogy segítsen neki. Én pedig szó nélkül megfordultam, és lóra szálltam. Apám (mesélte apám) üres tekintettel meredt arra a helyre, ahol egy perccel korábban én álltam. Fivére szelíden belekarolva próbálta rávenni, hogy lóra szálljon, de mert erre nem mutatott hajlandóságot, intett az egyik szolgának, és együtt felültették egy lemálházott teherhordó öszvérre. Kétoldalt szorosan közrefogták, maguk is öszvérhátra kényszerülve, mert a lovak az öszvéreket ebből a közelségből nem állhatták (a holmit viszont könnyen feloldíthatták a hátasok nyergébe), így kocogtunk egészen hazáig.

Végiglovagoltuk a napot, nem szálltunk meg sehol, így is késő éjszaka érkeztünk meg. Apámat felvittem (mesélte apám ekkor már száraz szemmel) az egyik apró, emeleti szobába, egy szolgálót rendeltem mellé, hogy virrasszon a fekhelyénél, és lásza el mindennel, amire szüksége van, én pedig bementem anyámhoz, röviden elmond-

tam, hogy mi történt, majd bácsikámhoz csatlakoztam a férfiszobában. Reggelig ültünk, és nem szóltunk egy szót sem. Akkor felállt, lecsatolta a fegyverét, és elém tette az asztalkára. Kihúztam a hüvelyből, gyönyörű, kékre edzett pengéje volt. Becsúsztatam a tokba, és visszaadtam. Bácsikám kicsit bólintott, elmosolyodott, és kiment a szobából.

Ott aludtam egy keveset, a törömet magam elé téve, nyakamban az aranyakkal. Reggel anyám ébresztett, pénzt kért, hogy a szolgálók vásárolhassanak. Apámról kérdeztem (emlékezett apám), de csak a fejét rázta.

Két nap múlva állított be a hajóépítő, oldalán a kádival. Csendesen elmondtam, hogy apám nem ura önmagának, a háremben enyém a *szulta*, amíg fel nem épül, tehát én vagyok hivatott rendelkezni a birtok és a család ügyeiben. Felkísértem a kádit a kis szobába, ahová apámat vitettem. Apám az ablak előtt ült (mesélte apám), bámult a semmibe, és akkor sem nézett ránk, amikor a kádi megrázta a vállát. A többi már gyorsan ment. Kijelentettem, hogy apám betegsége miatt nem áll módunkban folytatni a hajóépítést, egy rézpénzt sem vagyok hajlandó fizetni a továbbiakban, viszont lemondok az addig kifizetett előlegekről, melyek, mondtam szúrósan a hitetlen szemébe nézve (mesélte apám), bőségesen elegendők lettek volna egy egész hajó megvásárlására, és lemondok arról a tákolmányról is, amit megmutatott nekünk állítólagos műhelyében. Folytassa, fejezze be, vagy hagyja, ahogy van, tegyen tetszése szerint. A káfir ordított, és azt állította, hogy minden szavam hazugság, hogy rabló vagyok, útonálló és jövendő apagyilkos, de esküt mondtam Salamon király gyűrűjére, szavaimat bácsikám is megerősítette, az ügyletet pedig maga a kádi is rendjén lévőnek találta, így hivatott két szolgát, és kidobatta a hitelent. Megköszöntem, hogy az igazság pártját fogta, és emlékül egy madarat ábrázoló, rézből készült szobrocskát adtam át neki, melynek csőrébe három aranyat helyeztem, ami azt jelképezte, hogy a madár trillái is olyan Allahnak tetszők – áldassék és dicsértessek! –, mint az ő bölcs ítéletének szavai. A kádi megköszönte az ajándékot, mely anyagára nézve teljesen értéktelen (másképp nem is fogadná el!), de mindig emlékeztetni fogja ezekre a koromat meghazudtolóan bölcs gondolatokra.

– Még negyven évig élt velünk apám (mondta apám), de soha többé egyetlen szót sem szólt hozzám. Végleg beköltözött az apró emeleti szobába, és bár anyám néha beszámolt beszélgetéseikről, ha én a szobájába léptem, a fejét sem mozdította. Érthető módon, hiszen apai tekintélyén viselkedésemmel halálos sebet ejtettem. De csak így menthettem meg a családjunkat – fejezte be a történetet apám.

Én nagyapámat már sohasem láttam másként...

– írta az öreg –

...csak ahogy a szobájában ül egy rakás vánkos között, néha az egyiket magához ölelve ringatózik, vagy mozdulatlanul bámul ki az ablakon, ahol a város összetorlódó-hullámzó háztetőire, és messze, ha tiszta az idő, a fehéren meredő hegyekre látni. De sohasem töltöttem nála túlságosan sok időt. Reggel és este, mint a ház formális urának, kezet kellett csókolnom neki, de nem is tudom, hogy észrevette-e egyáltalán. Nekem pedig mindegy volt. Túlestem a dolgon, és futottam játszani.